

অভিযান্ত্ৰিক কলেজৰ শ্ৰেণীকোঠাৰ বিতৰ্ক - ডিজেল নে বিশ্বকৰ্মা?

-ভাৰ্গৱ বৰঠাকুৰ, যান্ত্ৰিক অভিযন্তা, নুমলীগড় তেল শোধনাগাৰ

ৰাতিপুৱা ন বজাৰ ক্লাছ। নতুন ষাণ্মাসিক ৰ নতুন বিষয় অন্তৰ্ভুক্ত ইঞ্জিন। ব'ৰ্ডত চাপ আৰু আয়তনৰ বিভিন্ন চিত্ৰৰে প্ৰতিবছৰৰ দৰে এইবাৰো ড° শৰ্মাই ক্লাছ আৰম্ভ কৰিলে।

“... এনেধৰণৰ ইঞ্জিনৰ বাবে তাপৰ সংযোজন প্ৰক্ৰিয়াত চাপক ধ্ৰুৱক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হ'য় আৰু তাপ বিয়োজন প্ৰক্ৰিয়াত আয়তনক ধ্ৰুৱক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হ'য়।...”

ডিজেল ইঞ্জিনৰ বিষয়ে পাঠদান কৰি থকা অৱস্থাত হঠাৎ শৰ্মা চাৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক উদ্দেশ্য সুধিলে...

‘বাৰু, তোমালোকে জানানে ডিজেল ইঞ্জিনৰ আৱিষ্কাৰক কোন?’

‘ছাৰ... বিশ্বকৰ্মা আকৌ’

লাষ্ট বেঞ্চৰ পৰা এটা গহীন কণ্ঠস্বৰ ভাহি আহিল। আৰ্চ্যাজনক ভাৱে সকলোৱে পাছফাললৈ ভূমুকিয়াই চালে। কুশলৰ উত্তৰটো শুনি ক্লাছ ৰুমত হাঁহিৰ খিলখিলনি উঠিল। নুঠিবনো কিয় এজন অভিযান্ত্ৰিক ছাত্ৰৰ এনে তৰল উত্তৰ হ'ব পাৰে নে! শৰ্মা ছাৰে ধমক দি ক'লে ‘ফটুৱামী কৰিবলৈ কলেজ আহিছ? কি গছত গৰু উঠা কথা কৈছ? এনেকে হ'লে কি ইঞ্জিনিয়াৰ হ'ব? ...’

কুশল খুব ছিৰিয়াছ ছাত্ৰ, পৰীক্ষাত নম্বৰ বেছি উঠাব নোৱাৰিলেও কুশল কিন্তু অনুসন্ধিৎসু আৰু যুক্তিবাদী। স্বভাৱসুলভ হাঁহি এটাৰে, নম্ৰভাৱেই কুশলে ক'লে, ‘নহয় ছাৰ আমাৰ কলেজত যি ধুমধামেৰে বিশ্বকৰ্মা পূজা পাতিবলৈ লৈছে, মূৰ্তি আনিছে, পূৰোহিত, ভকত আনিছে, এনে লাগিছে যেন সকলোবোৰ যন্ত্ৰ, ইঞ্জিনৰ আৱিষ্কাৰক বিশ্বকৰ্মা হে! ডিজেল ইঞ্জিনৰো আৱিষ্কাৰক যেন ৰুডল্ফ ডিজেল নহৈ আমাৰ কাল্পনিক দেৱতা বিশ্বকৰ্মাহে! আৰু ছাৰ আপুনিওতো এই পূজাৰ আয়োজক কমিটিত আছে। যদি মোৰ উত্তৰটো ভুলেই হৈছে মানে বিশ্বকৰ্মাই যদি একো আৱিষ্কাৰেই কৰা নাই তেন্তে তেওঁক লৈ এই জাকজমকিয়া আয়োজনৰ যুক্তিযুক্ততা ক'ত?’

শৰ্মা চাৰে এটা ইতিকিং সূচক হাঁহিৰে কুশলক বুজাব চেষ্টা কৰি ক'লে, ‘এই আয়োজনৰ যুক্তি বিচাৰিব গ'লে একো নাই, ই মাত্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ হেজাৰ বছৰীয়া ধৰ্মীয় পৰম্পৰা ৰক্ষাৰ এটা অনুশীলনহে। এই দিনটোত পূজাৰ নামত গোটেই সমাজখনে যেতিয়া আনন্দ কৰিব, আমাৰ

কলেজখনো কিয় বাদ পৰিব লাগে ? ভাৰতৰ গোটেই কাৰিকৰী প্ৰতিষ্ঠানৰ পৰা আদি কৰি অভিযান্ত্ৰিক কলেজবোৰ যেতিয়া ধৰ্মীয় পৰম্পৰা ৰক্ষাত ব্যস্ত আমিনো তাৰ বিপৰীতে কিয় যাব লাগে? “

কুশলে খুব মনোযোগেৰে শৰ্মা ছাৰৰ যুক্তিবোৰ শুনি আছিল কিন্তু এইবাৰ কিছু অসংযত ভাৱেই কৈ পেলালে, “নহয় ছাৰ, কথা বোৰ সদায় তেনেদৰে ল’ ব নোৱাৰি! পৰম্পৰা, ধৰ্মীয় বিশ্বাস বুলি যদি আমি সদায় এনেবোৰ কথা গা এৰা দি যাওঁ তেন্তে সমাজৰ অন্ধবিশ্বাস, কুসংস্কাৰ, অবৈজ্ঞানিক কাম-কাজবোৰ দেখোন বিচাৰি উলিয়াবই নোৱাৰিম! কাৰণ প্ৰত্যেকেই নিজৰ বিশ্বাসটো বা পৰম্পৰাটোৰ পৰা কিবা এটা আনন্দ বা উপকাৰিতা পোৱা কথা ক’ বই। বহুতে ক’ বই এনেবোৰ পূজা-পাতলে তেওঁলোকক ‘পজিটিভ এনাৰ্জি’ দিয়ে বুলি। কিন্তু এনে কিছুমান বিশ্বাসৰ ‘ছাইড এফেক্টে’ যে আমাৰ সমাজখনত অবৈজ্ঞানিক তথা অযুক্তিকৰ কাৰ্যকলাপত উদগনি জনাইছে আমি বাৰু ভাবিব পাৰিছোঁ নে? কাৰিকৰী প্ৰতিষ্ঠান বোৰত সাধাৰণতে বন্ধ ৰ দিন খুব ক’ ম। বিশ্বকৰ্মা পূজা দিনা সেইকাৰণে সকলোৱে কৰ্মবিৰতি পালন কৰি আনন্দত মতলীয়া হয়। ঠিক, বিদ্যালয় সমূহৰ সৰস্বতী পূজাৰ দৰে! মোৰ বোধেৰে এই বন্ধ বা কৰ্মবিৰতিৰ বাবেই বহুতে এইক্ষেত্ৰত কোনো বিৰোধিতা নকৰে। দেখা যায় পেট্ৰল আৰু ডিজেল ইঞ্জিনৰ আৱিষ্কাৰক দুয়োজনেই জাৰ্মান অভিযন্তা আছিল কিন্তু সেই বুলি জাৰ্মানত জানো বিশ্বকৰ্মা পূজা পাতে? পৃথিৱীৰ গৰিষ্ঠ সংখ্যক আৱিষ্কাৰকেই দেখোন জাৰ্মান, ব্ৰিটেইন, ফ্ৰান্স আদি দেশৰ। সেইবোৰ দেশত যন্ত্ৰৰ সুমতিৰ বাবে জানো বিশ্বকৰ্মা পূজা পাতে? “

কুশলৰ যুক্তিবোৰত কিছু দম আছে। শৰ্মা ছাৰক যেন কুশলৰ যুক্তিবোৰে কিছু বিমোৰত পেলাইছে। তথাপিও যথেষ্ট গহীন আৰু সহজ ভাবেই কুশলক বুজাব চেষ্টা কৰিলে “চোৱা, সেইবোৰ দেশৰ কথা বেলেগ। তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি বেলেগ আমাৰো সংস্কৃতি বেলেগ। আমি আমাৰ ধৰ্মীয় পৰম্পৰাবোৰ যদি ধৰি নাথাকে তেন্তে পাছলৈ আমাৰ অস্তিত্ব থাকিব ক’ ত? তুমি যিদৰে ইয়াৰ বিৰোধে কৈছা, তোমাৰ দৰে অলেখ জন ইঞ্জিনীয়াৰিঙৰ ছাত্ৰ-অধ্যাপকে কিন্তু বিশ্বকৰ্মা পূজা পাতি আছে। ইঞ্জিন এটা বিশ্বকৰ্মাৰ আশীৰ্বাদতহে তৈয়াৰ কৰিব পাৰি বুলি তেওঁলোকৰ বিশ্বাস! বিশ্বকৰ্মাৰ পূজা নাপাতিলে নগৰৰ বিশিষ্ট অভিযন্তা-গৱেষক এচামে যন্ত্ৰৰ কাষেই নাচাপে। তোমাৰ যুক্তিৰে সেই ডাঙৰ মানুহবোৰৰ বিশ্বাসক জানো সলনি কৰিব পাৰিব? ”

শৰ্মা ছাৰক বেছি আগবাঢ়িবলৈ নিদি কুশলে কৈ হ’ ল-“ আচলতে ছাৰ, যুক্তি বা অযুক্তিয়ে সমাজৰ বিশেষ ঠাই বাছি নলয়, ই সকলোতে থাকিব পাৰে। শিক্ষাৰ পোহৰ নপৰা ঘোঁকট অঞ্চলতো যিদৰে যুক্তি প্ৰিয় মানুহ থাকিব পাৰে, চহৰৰ ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজতো ইঞ্জিন চলাবলৈ বা তৈয়াৰ কৰিবলৈ

বিশ্বকৰ্মাৰ আশীৰ্বাদ লাগে বুলি বিশ্বাস কৰা ছাত্ৰ বা অধ্যাপক থাকিব পাৰে। গতিকে সমস্যাটো সমাজৰ সকলোৰে বাবে প্ৰযোজ্য এটা সাধাৰণ সমস্যা হৈছে। আপুনি কোৱাৰ দৰে সেই দেশ সমূহৰ লগত আমাৰ সংস্কৃতিৰ কিছু পাৰ্থক্য আছে আৰু থকাটোও স্বাভাৱিক। কিন্তু সেই বুলি বৰ্তমান সময়ত যিবোৰ পৰম্পৰা আমি অযুক্তিকৰ, অবৈজ্ঞানিক বুলি জানিব পাৰিছোঁ সেইবোৰ এৰিব নোৱাৰাত বাধা ক’ত? নিজৰ ধৰ্মীয় পৰম্পৰা সমূহ জীয়াই ৰাখিব লাগে বুলিয়েই অযুক্তিকৰ কিছুমান কামক কিয়নো প্ৰাধান্য দিব লাগে? আমাৰ অস্তিত্ব জাহিৰ কৰিবলৈ অযুক্তিকৰ ধৰ্মীয় পৰম্পৰা সমূহ সাবটি ধৰি ৰখাৰো কোনো প্ৰয়োজন নাই। পুৰণি কালত প্ৰকৃতিৰ ৰহস্য সমূহক বুজিব নোৱাৰি, প্ৰকৃতিৰ ৰূপক ৰূপক নিয়ন্ত্ৰণ কৰাৰ নিমিত্তে আদিম মানুহে বিভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ কল্পিত ৰূপক পূজা অৰ্চনা কৰিছিল। আমাৰ সিন্ধু সভ্যতাতো এনেদৰে বহু দেৱ-দেৱীৰ জন্ম দিয়া হৈছিল। কিন্তু বৰ্তমান বিজ্ঞানৰ আৱিষ্কাৰ সমূহে প্ৰকৃতিৰ বহু ৰহস্য উদ্ঘাটন কৰাৰ পাছতো পুৰণি চিন্তা-ধৰাবোৰক এৰাই চলিব নোখোজা সকলেই অন্ধ বিশ্বাসী নহয় জানো, ছাৰ? বিভিন্ন অন্ধবিশ্বাস বিৰোধী টক শ্ব, সভা-সমিতি আদিত আপুনি যেনে জানো এনেদৰে মানুহক নুবুজায়? আমি জানো তাপ-গতি বিজ্ঞান (thermodynamics) -ৰ নিয়ম মতেহে এটা ইঞ্জিনৰ তৈয়াৰ হয় বা ইয়াৰ কাৰ্যপ্ৰণালীক বৰ্ণনা কৰা হয়। ইমানখিনি জনাৰ পাছতো আদিম মানুহৰ দৰে আমি কিয় আজিও অলৌকিক শক্তিৰ ওপৰত বিশ্বাসী? বিশেষকৈ আমাৰ দৰে ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত বিশ্বকৰ্মা পূজা পতা কথাটো চিন্তনীয় এই কাৰণেই যে ইঞ্জিনীয়াৰিং ৰ ছাত্ৰ-অধ্যাপক হিচাপে সমাজে আমাক উচ্চ শিক্ষিত তথা মধ্য সম্পন্ন বুলি ভাবে কিন্তু সমাজৰ উচ্চ শিক্ষিত বুদ্ধিমান বুলি ভবা শিক্ষক- ছাত্ৰই যদি যুক্তিৰ আশ্ৰয় নলয়, আৰু বিভিন্ন অন্ধ বিশ্বাস নিৰ্ভৰ আচাৰ অনুষ্ঠানত বিশ্বাসী হয়, তেন্তে দেশৰ অশিক্ষিত লোক সকললৈ কি বাকী থাকিল? গাওঁৰ নিৰক্ষৰ মানুহে যদি ৰোগ আৰোগ্য কৰিবলৈ মন্ত্ৰ পুত পানী খোৱা, বেজ বা আই-থানত যোৱা, বাহুৱে কঁকালে তাবিজ পিন্ধা কামটোক আমি অন্ধবিশ্বাসী বুলি হাঁহো, তেনেহ’লে ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ ছাত্ৰ-অধ্যাপক অথবা আন উচ্চ শিক্ষিত মানুহে বিশ্বকৰ্মাক ইঞ্জিনৰ মালিক বিশ্বাস কৰাতো বেছি হাঁহি উঠা কথা নহয়নে? গাওঁৰ নিৰক্ষৰ মানুহৰ সমাজত কোনোবা এজনে অকলে সমাজৰ আনসকলৰ বিশ্বাস মতে কাম নকৰিলে এঘৰীয়া হোৱাৰ ভয় থাকে, যাৰ বাবে নিজৰ বিশ্বাসৰ বিপৰীতে গৈও কিছুমান কাম কৰিব লগীয়া হয়। কিন্তু ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত পূজা নাপাতিলে কোনে আপত্তি কৰিব? নে AICTE ৰ স্বীকৃতি বাতিল কৰিব? কলেজৰ বুদ্ধিমান ছাত্ৰসকলক তেওঁলোকৰ নিজৰ যুক্তি মতে কাম কৰাৰ পৰা কোনোবাই বাধা দিবনে?”

অন্ধবিশ্বাসৰ বিৰোধে সজাগতা সৃষ্টিৰ বাবে বিভিন্ন কাম কৰি আহিছে অধ্যাপক শৰ্মাই। তথাপিও ধৰ্মীয় পৰম্পৰা সমূহৰ ক্ষেত্ৰত যেন তেওঁৰ যুক্তিয়ে নিৰপেক্ষ বস্তুবাদী বিচাৰ ধাৰাক এৰাই চলিব

বিচাৰে। যাৰ বাবে কুশলৰ যুক্তিয়ে যেন শৰ্মা চাৰক মনাব পৰা নাই। “তুমি তাৰমানে ক’ ব বিচাৰিছা, ইঞ্জিনীয়াৰিং-ৰ ছাত্ৰ-অধ্যাপক সকল খুব বুদ্ধিমান, তেওঁলোকে জানে যে বিশ্বকৰ্মা পূজা পাতি একো লাভ নাই, শপত খাবলৈ বিশ্বকৰ্মাৰ নাম লোৱাৰ বাহিৰে কোনো অভিযান্ত্ৰিক কলেজৰ ক্লাছ ৰোমতেই বিশ্বকৰ্মাৰ নাম উচ্চাৰিত নহয়, কেৱল আনক দেখিহে সকলোৱে পূজা পাতে? বহু আগৰ পৰাই বাৰ্ষিক ভাৱে অনুষ্ঠিত হৈ আছে বাবে তেওঁলোকে নিজৰ যুক্তিৰ বিপৰীতে গৈও পাতিবলৈ বাধ্য হৈছে?”

শৰ্মা চাৰৰ কথা শুনি কুশল ক্ষন্তেক ৰ’ল। খুব চিন্তিত ভাৱে ক’লে “সেইটোও হ’ব পাৰে! কাৰণ ধৰ্মীয় কথাবোৰত যিহেতু সামাজিক ভয় এটা সদায় থাকে। কাৰণ পূজা নাপাতিলে পাছত কেতিয়াবা কলেজ বা কাৰিকৰী প্রতিষ্ঠানৰ মেছিন বেয়া হৈ ঠিক ন’হলে, তেতিয়া আকৌ এচামে বিশ্বকৰ্মা পূজা নপতাৰ কাৰণে এনে বিলৈ হৈছে বুলি অন্ধবিশ্বাস বিয়পোৱাৰ সুযোগ এটা যে থাকি যাব! আমাৰ মানুহবোৰে স্বাধীন মনেৰে যুক্তিৰে বিচাৰ কৰি চাবলৈ নিবিচাৰে। যেনে অন্ধবিশ্বাস-কুসংস্কাৰৰ বিৰোধে প্ৰগতিশীল লেখা মেলা কৰা অথবা মেলে-মিটিঙে বক্তৃতা প্ৰদান কৰা সকলেই যেতিয়া ব্যক্তিগত জীৱনত নিজ ল’ৰা-ছোৱালীৰ বিয়া বাৰুৰ বাবে জাত-পাত, উচ্চ-নীচ ৰ বিচাৰ কৰে সেইসকলক স্বাধীন মনৰ গৰাকী অথবা যুক্তিবাদী বুলি ক’ব পাৰি জানোঁ? ইশ্বৰ আৰু ইশ্বৰক কেন্দ্ৰ কৰি সৃষ্টি কৰা ধৰ্মীয় পৰম্পৰা সমূহক সৰুৰ পৰাই মানুহৰ মনত এনে ভাৱে ভৰাই দিয়া হ’য় যে বহু উচ্চ শিক্ষিত হৈও সেই বিশ্বাস বোৰ এৰিব নোখোজে। ধৰ্মীয় বিশ্বাসৰ প্ৰতি থকা মনুহৰ এনে দুৰ্বলতাৰ বাবেই সমাজৰ এটা বিশেষ শ্ৰেণী লাভান্বিত হৈ গৈছে। বিশ্বকৰ্মা পূজাৰ নামত গাড়ী-বাছ ৰখাই চান্দাৰ নামত যি অভদ্ৰামী, গুণ্ডাৰাজ এইবোৰক জানো আমাৰ ধৰ্মীয় বিশ্বাসেই আওপকীয়া কৈ সহায় নাই কৰানে? আগতে অসমীয়া সমাজত বিহু তিনিটা আৰু দুৰ্গাপূজাৰ বাহিৰে সিমান পূজা-পাতলৰ কথা আমি শুনিবলৈ পোৱা নাছিলোঁ। এতিয়া প্ৰতি মাহতেই ব’ল ব’ম, গনেশ চতুৰ্থী, ভূমি পূজা ইত্যাদি ধৰণৰ আমদানি কৃত পূজা-পাতলে অসম খনক উত্তৰ ভাৰত সদৃশ কৰি তুলিছে! দেখাক দেখি আগবাঢ়িব যোৱা অসমীয়াৰ এই অনুসৰণ প্ৰিয় স্বভাৱো ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ। আমি ৰাখি বন্ধনৰ দৰে বেলেগৰ সংস্কৃতি এটাক যিদৰে আকোৱালি ল’ব পাৰো, আমাৰ নিজৰ সংস্কৃতিবোৰক জানোঁ তেনেকৈ বাহিৰলৈ বিলাব পাৰিছোঁ? তদুপৰি বৰ্তমান সময়ত এটা বিশেষ ধৰ্মক প্ৰতিহত কৰিবলৈ শাসকীয় পক্ষই যি কৌশলেৰে হিন্দুত্ববাদী আৱেগ-প্ৰৱণতাৰ সৃষ্টি কৰিছে, সেই আৱেগিক প্ৰতিযোগিতা খনত যেন বহু অসমীয়াই নিজৰ স্বকীয়তা বৰ্জন কৰি হিন্দু হোৱাৰ গৌৰৱেৰে পূজা-পাতলক বেছি গুৰুত্ব দিয়া যেন লাগিছে। দুটা ধৰ্মৰ মাজত হোৱা এনে প্ৰতিযোগিতা অথবা হিংসাই সমাজত কেতিয়াও শান্তি নানে। ইয়াৰ পৰিণতি বেয়াহে হয়। সৰস্বতীৰ আশীৰ্বাদত পঢ়া শুনা ভাল হয় বুলি আৰু বিশ্বকৰ্মাৰ আশীৰ্বাদত মেচিন আদি ভাল হয় বুলি বিশ্বাস কৰা সকলে আচলতে জীৱনৰ

প্ৰতিটো স্তৰতে কোনোবা অদৃশ্য শক্তিয়ে পৰিচালনা কৰি আছে বুলি বিশ্বাস কৰিবলৈ লয় আৰু তেনে শক্তিক তুষ্ট কৰি নিজে উপকৃত হ’ বুলি বিভিন্ন ধৰণৰ অযুক্তিকৰ কাম কৰিবলৈ বাধ্য হয় ।...

“ তোমাৰ কথাবোৰত যুক্তি নথকা নহয় । তোমাৰ দৰে ইমান গভীৰলৈ আচলতে আমি কথাবোৰ ভাবিয়ে চোৱা নাছিলোঁ । কিন্তু আমাৰ দেশত বৈজ্ঞানিক যুক্তি আৰু বিচাৰ ধাৰাৰ বিপৰীতে ধৰ্মীয় আবেগকহে বেছি প্ৰাধান্য দিয়া দেখা যায় । গতিকে তোমালোকৰ দৰে যুক্তিবাদী ছাত্ৰসকলৰ চিন্তাই জানো সেই আবেগিক সমাজখনৰ বিশ্বাসক সলনি কৰিব পাৰিব? ... বাকু কোৱা চোন, তোমাৰ মতে যদি এখন অভিযান্ত্ৰিক কলেজত বিশ্বকৰ্মা পূজা পতাটো বেয়াই তেন্তে কি কৰা উচিত? মানে ইঞ্জিনীয়াৰিঙৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে কেনেধৰণৰ বিশ্বাস অথবা আচৰণ কৰিব লাগে বুলি তুমি ভাবা...?”

ইমান সময়ে কুশলে যেন এনে এটা প্ৰশ্নলৈ অপেক্ষা কৰি আছিল । যেন একে উশাহতে সকলো উত্তৰ দিব –“ চাওক ছাৰ, আমাৰ কলেজৰ কেইটামান ছাত্ৰই বিশ্বকৰ্মা পূজা পতা বন্ধ কৰি দিলেই দেশৰ পৰা সকলো অন্ধবিশ্বাস-কুসংস্কাৰ আঁতৰি যাব বুলি মনে নধৰে । তদুপৰি ইতিহাস সাক্ষী আছে যেতিয়াই সমাজত সুঁতৰ বিপৰীতে কিছুমান যুক্তিবাদী চিন্তা-চৰ্চাই আগ স্থান পাই তেতিয়াই সেই চিন্তাক মৰ্মিমূৰ কৰিবলৈ এটা বিশেষ চক্ৰই উঠিপৰি লাগে । সেইয়া লাগিলে চাৰ্বাকপত্ৰী সকলেই নহওঁক কয়, পৃথিৱী কেন্দ্ৰিক ধাৰণাৰ বিপৰীতে কোৱা কপাৰ নিকাচ, জিও নাৰ্ডো ব্ৰুণু ,গেলিলিও নহওঁক কয়, ডাৰউইনৰ বিৱৰ্তনবাদ তত্বই নহওঁক কয়, সতী-দাহ প্ৰথাৰ বিৰোধে যোৱা ৰাজা ৰাম মোহন ৰায় অথবা আমাৰ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই নহওঁক কয়, সকলোৱে কিন্তু সেই সময়ৰ বক্ষণশীল সমাজ ব্যৱস্থাৰ আক্ৰোশৰ বলি হৈছিল । তথাপিও সেইসকলে কিন্তু এখন সুস্থ তথা যুক্তিবাদী আধুনিক সমাজৰ বাবে নিজৰ প্ৰতিবাদ অব্যাহত ৰাখিছিল । গতিকে আমিও বিচাৰো যিসকলে যিটো কাম অযুক্তিকৰ আৰু সমাজৰ বাবে অপকাৰী বুলিও বুজি পায়, তেনে কামক তেওঁলোকে বাধা দিব লাগে । এনেদৰে অযুক্তিক অযুক্তি বুলি দেখুৱাই দিবলৈ তথা বিজ্ঞানমনস্কতা প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ বুদ্ধিমান ছাত্ৰ-অধ্যাপক সকল উপযুক্ত লোক । গতিকে যুক্তি আৰু বৈজ্ঞানিক ধ্যান-ধাৰণাবোৰক সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ মানুহৰ মাজত বিয়পাই দিয়াতো আমাৰ কৰ্তব্য হোৱা উচিত । মই সকলো ধৰণৰ অন্ধবিশ্বাস,কুসংস্কাৰ পৰা মুক্ত এদল মানুহ ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজ এখনত সৃষ্টি হোৱাতো বিচাৰো । আমাৰ চিন্তাই তথা আচৰণে আনক প্ৰভাৱিত কৰাটো বিচাৰোঁ । মই বিশ্বকৰ্মা পূজাৰ সলনি সেই দিনটোক এটা বিশেষ দিন হিচাপে লৈ, বিশ্বৰ বৰেণ্য অভিযন্তা তথা উদ্ভাৱনকাৰী, বিজ্ঞানীসকলৰ ওপৰত আলোকপাত হোৱাতো বিচাৰো, এই দিনটোত পূজা-পাতলেৰে নহয় অসমৰ দীৰ্ঘদিনীয়া

বিভিন্ন অভিযান্ত্ৰিক সমস্যাবোৰৰ সমাধানৰ বাবে অভিজ্ঞ লোকৰ দ্বাৰা বিশেষ কৰ্মশালাৰ আয়োজন হোৱাতো বিচাৰোঁ। তদুপৰি এই দিনটোক এটা বিশেষ দিন হিচাপে লৈ ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত সমূহত বিজ্ঞানমনস্কতা প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণ মানুহকো আকৰ্ষিত কৰিব পৰাকৈ বিশেষ কিছুমান জাক-জমকিয়া অনুষ্ঠানৰ আয়োজন হোৱাটো বিচাৰোঁ, জানিব পৰা মতে এনেধৰণৰ ব্যক্তিক্ৰমী কাৰ্যসূচী কেইবাখনো অসমৰ কলেজে অনুষ্ঠাপীয়াকৈ হ’লেও কৰি আছে। মুঠতে ছাৰ আমি ধৰ্মীয় আবেগক বেছি প্ৰাধান্য নিদি যুক্তিবাদী চিন্তাৰে আগবাঢ়িব পৰিলেহে আমাৰ সমাজৰ লগতে দেশখন প্ৰকৃতৰ্থত উন্নত দেশত পৰিণত হ’ব তথা মানৱতাৰ বিকাশ হ’ব। নহ’লে স্বাধীনতাৰ বাসন্তৰ বছৰৰ পাছতো আমি উন্নয়নশীল দেশৰ তালিকাতে থাকিম।”

ক্ৰিং ক্ৰিংএনেতে এটা দীঘলীয়া শব্দৰে ইলেকট্ৰিক বেলটো বাজি উঠিল। শৰ্মা চাৰৰ পঞ্চগল্লিশ মিনিটৰ ক্লাছটো শেষ হ’ল। কুশল আৰু শৰ্মা চাৰৰ বিতৰ্কিত আলোচনাও ইমানতে অন্ত পৰিল! শৰ্মা চাৰৰ অনুপস্থিতিত এইবাৰ কুশলৰ চিন্তাধাৰাৰ লগত সহমত প্ৰকাশ কৰা বহু কেইজন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে আকৌ এনেবোৰ বিষয়ত আলোচনা আৰম্ভ কৰিল। “বিশ্বাসে মিলয় হৰি তৰ্কে বহু দূৰ” বুলি ভবা কেইজনকেও “কুশল” ক উদ্দেশ্য ক’লে-“ভাই, তই বৰ সাংঘাতিক কথা কিছুমান চিন্তা কৰিব পৰা হ’লি, আমি চোন ইমান দিনে এইবোৰ কথা চিন্তাই কৰিব পৰা নাছিলোঁ!...”